

Sayı : 5

Yıl : 1989

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İstanbul - 1990

OSMANLI TAŞRA TEŞKİLÂTINDA RÛM BEYLERBEYLİĞİ

AHMET ŞİMSİRGİL *

Rûm kelimesi, memleket, bölge anlamına kullanılmakta olup, Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetini göstermek gayesiyle bazan bütün Anadolu'yu içine almaktaydı¹. XV ve XVI. yüzyıllarda ise küçük bir muntıkaya bu adın verildiğine şahit olmaktayız ki, bu havali ilk zamanlarda Amasya, Tokat ve Sivas'tan mürekkepti. Bu şehirlerden önce Amasya 1393 yılında Yıldırım Bayezid'e teslim oldu². Sivas ve Tokat'ı içine alan bölge ise Kadı Burhaneddin Ahmed'in ölümü üzerine 801/1398 yılında Osmanlı Devleti'ne³ bağlandı.

Osmanlılar zamanında Rûm kelimesi, coğrafi bir ıstılah olarak Anadolu'nun daha geniş bir kısmını İklîm-i Rûm, memleket-i Rûm gibi ifade etmesinden dolayı Rûm vilâyeti'nin çekirdeği ve esası olan Tokat, Sivas, Amasya bölgesi bir ayırma tabi tutularak çok defa Rûmiye-i Suğrâ⁴ adı ile anılmıştır⁵. Bölge idârî bir teşkilât olarak kurulunca da Vilâyet-i Rûmiye-i Suğrâ diye tanınmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk önce Sultan I. Murad devrinde Rumeli beylerbeyliği kurulmuştu (1362). Sonra 1393 yılında Yıldırım

* Araş. Grv., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

1 T. Gökbilgin, «15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm», *Vakıflar Dergisi* (VD), sayı VI, s. 51.

2 Azîz bin Ardeşîr Esterabâdî, *Bezm u Rezm*, İstanbul 1928, s. 419.

3 Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, nşr. F. R. Unat - M. A. Köymen, Ankara 1987, c. I, s. 321; Y. Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara 1970, s. 159 v.d.; İ. H. Uzunçarşılı, *Sivas Şehri*, İstanbul 1927, s. 93.

4 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, İstanbul 1279, c. I, s. 298.

5 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 51.

rım Bayezid tarafından Anadolu beylerbeyliği kuruldu⁶. Daha sonra ise 1413'de Amasya merkez olmak üzere üçüncü bir beylerbeylik ihdas edildi⁷. Rûm beylerbeyliği merkezinin ilk zamanlarda zaman zaman Amasya ve zaman zaman Tokat olduğu görülmektedir. Nitekim Sultan II. Murad saltanata geçince lalası Yörgüç Paşa'yı Rûmiye-i Suğrâ vâlisi olarak 1422 yılında Amasya'ya göndermiştir⁸. Ayrıca Tayyib Gökbilgin, Aşıkpaşa-zâde'den naklen, II. Murad devrinde Amasya'da bulunan Rûm beylerbeyi Hızır Paşa'dan bahsetmektedir⁹.

Bu arada yine XV. asrın birinci yarısından itibaren Amasya, şehzâde sancağı olarak mümtaz bir vaziyete geldi. Nitekim Çelebi Mehmed'in hükümdarlığını ilân etmesi ve Edirne'ye yerleşmesinden sonra 1414 yılında şehzâde Murad Rûm vilâyeti beyliği ile Amasya'ya geldi ve babasının ölümüne kadar burada kaldı¹⁰. Böylece Rûm vilâyeti merkezinden Amasya, şehzade sancağı olarak hususi bir özellik kazanırken¹¹ bu safhada eyâletin diğer merkezlerinden olan Tokat'ın da beylerbeylik merkezi (Paşa sancağı) olarak dikkati çektiği görülmektedir.

Fetret devrinde, Çelebi Mehmed'in, kardeşi İsa Çelebi ile mücadelesi sırasında (1406) veziri Ali Paşa'nın maktul düşmesi üzerine yerine Amasya muhafızı Yakut Paşa vezir oldu ve Tokat beyi Kutlu Paşa Amasya muhafızlığına tayin edildi¹². Tokat'a da Biçar oğlu Nurettin Hamza Bey geldi. Biçaroğlu Hamza Bey'in Tokat'ta beylerbeylik vazifesinde bulunduğu şehrin ilk mufassal tapu-

6 M. Ç. Varlık, «XVI. Yüzyıl Osmanlı İdarî Teşkilâtında Kütahya», *Türk-
lük Araştırmaları Dergisi* (TAD), İstanbul 1987, sayı 2, s. 202.

7 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 51-52; H. İnalçık, *The Ottoman Empire The
Classical Age 1300-1600*, London 1973, s. 106.

8 İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1972, c. I, s. 396.

9 *A.g.m.*, s. 51.

10 H. İnalçık, «Murad II», *İslâm Ansiklopedisi* (İA), c. VIII, s. 599.

11 Şehzade Murad'dan sonra Amasya'da sırasıyla Şehzâde Alaaddin Ali Çelebi, ? - 1443, (H. İnalçık, «Mehmed II», *İA*, c. VII, s. 507); Şehzâde Sultan Bayezid, ? - 1481, (İ. H. Uzunçarşılı, «Bayezid II», *İA*, c. II, s. 392); ve Şehzâde Ahmed, ? - 1511, (Ş. Altundağ, «Selim I», *İA*, c. X, s. 423) yıllarında sancakbeyliği yaptılar.

12 T. Gökbilgin, «Tokat», *İA*, c. XII/I, s. 404.

tahrir defterinde kendisine ait vakıflar sıralanırken belirtilmektedir¹³.

Sultan II. Murad döneminde Tokat'ta yine beylerbeyi olarak Balaban Paşa görev yapmıştır¹⁴. Fatih Sultan Mehmed devrinde ise Tokat beyi olarak görülen Yahya Bey'in¹⁵ burada beylerbeylik görevinde bulunduğu Tokat'ın 1455 tarihli ilk tapu-tahrir defterinde belirtildiği görülmektedir¹⁶. 1485 tarihinde Rûm beylerbeyliği merkezinin yine Tokat olduğu sanılmaktadır. Nitekim 1472 yılında Akkoyunlu kuvvetlerinin Tokat'a baskınları sırasında Rûm beylerbeyi olan Şarabdar Hamza Bey Tokat'ta oturmakta idi¹⁷.

Sancak esasına göre düzenlenmiş Şevval 919/Aralık 1513 tarihli Anadolu eyâleti içerisindeki kazâ kadılarını gösteren bir deftere göre¹⁸ Rûm Beylerbeyliği'nin merkezi Amasya görünmektedir¹⁹. Buna karşılık 926/1520 tarihinde tamamlanan Tokat ve Sivas bölgesinin üçüncü tahriri «Vilâyet-i Tokat, tabi Vilâyet-i Rûm» diye başlamaktadır. Buradaki «Vilâyet-i Tokat» tabirinden Tokat'ın Amasya'yı hariç tutan fakat, Sivas ve daha bir takım yerleri ihtiva eden bir sancak ve Rûm eyâleti'nin başlıca livası olduğu anlaşılmaktadır²⁰. Ancak 1520 tarihli bu tahririn icmâlî hazırlanırken Rûm eyâleti'nin Paşa sancağı'nın Sivas'a naklolunduğu görülmektedir. Nitekim bu icmâl defterinde Sivas'la ilgili bilgiler verilirken Kazâ-i Sivas üzerine «Paşa Sancağıdır» diye şerh düşülmüştür²¹.

Yukarıda verilen bilgilerden XVI. asrın başlarına kadar Rûm beylerbeyliği'nin merkezi olarak Amasya ve Tokat'ın görünmesi-

13 Başbakanlık Arşivi (BA), *Tapu Defteri (TD)* 2, s. 63. Hamza Bey, Çelebi Mehmed'in başı başına hükümdar olduğu zaman Amasya valisi Şehzâde Murad'a lala olmuş ve bu sırada Samsun'u Cenevizlilerin elinden almıştır. Bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, s. 350, 358.

14 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 406.

15 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 406.

16 BA, *TD* 2, s. 65.

17 Tursun Bey, *Tarih-i Ebû'l-Feth*, Haz. M. Tulum, İstanbul 1977, s. 153.

18 Topkapı Sarayı Arşivi (TSA), D. 929.

19 TSA, D. 929, s. 76.

20 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 405.

21 BA, *TD* 387, s. 491.

ne karşılık bundan sonra Tokat'ın yerini Sivas almıştır. Rûm beylerbeyliği merkezinin Sivas'a nakledilmesinde bilhassa Tokat bölgesindeki ictimâî ve iktisadî dengesizlikler ile zaman zaman başgösteren şii isyanları etkili olmuştur²².

Diğer taraftan Amasya, Tokat ve Sivas'tan mürekkep Rûm beylerbeyliğine, XV. yüzyılda feth edilen canik ve Çorum²³ ile Karahisar-ı Şarkî havalisinin katılmasıyla beylerbeylik bir hayli genişledi ki bu havaliye XVI. yüzyıl tapu-tahrir defterlerinde «Vilâyet-i Rûm-ı Kadîm» denmektedir. Daha sonra ise Trabzon, Malatya, Kemah, Bayburd²⁴ ve Divriği'nin ilâvesiyle Rûm eyâleti onbir livâdan mürekkep bir hale gelmiştir. Sonradan eyâlete katılan bu bölgelere Vilâyet-i Rûm-ı Hadîs denmiştir.

Nitekim Başbakanlık Arşivi 387 numarada bulunan ve Karaman ve Rûm eyâletlerinin 926/1520 tarihli tahririnin neticelelerini ihtiva eden muhâsebe icmalî defterinde bu husus açıkça görülmektedir. Mehmed b. İbrahim'in eminliğinde yapılan bu tahririn Rûm vilâyeti kısmı şu şekilde başlamaktadır. «Muhâsebe-i vilâyet-i Rûm-ı Kadîm ki yirmi sekiz kadılıktır ve vilâyet-i Rûm-ı Hadîs ki Trabzon ve Malatya maa Kahta ve Gerger tabii Malatya ve Divriği ve Darende ve Kemah ve Bayburd'dur»²⁵. Bundan sonra sıra ile vilâyete bağlı livâların dökümüne geçilmiştir ki şu şekildedir.

Livâ-i Amasya²⁶

Livâ-i Çorumlu²⁷

Livâ-i Tokat maa Sivas²⁸

Livâ-i Sonisa maa Niksar²⁹

22 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 407.

23 Neşri, *Cihan-nümâ*, II, s. 600 v.d.

24 Geniş bilgi için bk. İ. Miroğlu, *XVI. Yüzyılda Bayburd Sancağı*, İstanbul 1975.

25 BA, TD 387, s. 339.

26 BA, TD 387, s. 349-385.

27 *Aynı defter*, s. 386-424.

28 *Aynı defter*, s. 426-518.

29 *Aynı defter*, s. 519-565.

Livâ-i Karahisar-ı Hasandırâz³⁰

Livâ-i Canik³¹

Livâ-i Trabzon³²

Livâ-i Kemah³³

Livâ-i Bayburd³⁴

Livâ-i Malatya³⁵

Livâ-i Gerger³⁶

Livâ-i Divriği³⁷

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere Vilâyet-i Rûm-ı Kadîm ve Hadîs ortaya çıkmaktadır. Kadîm Rûm vilâyeti altı sancaktan meydana gelmektedir. Bunlar Amasya, Sivas ve Tokat, Sonisa ve Niksar, Karahisar-ı Hasandırâz ve Canik'tir³⁸. Yine bu deftere göre Rûm eyâleti şöyle bir durum arz etmekte idi : 43 kaza, 46 kale (42 tanesi timarlı, 4 tanesi ulufeli), bir beylerbeyi, ve 9 sancakbeyi, 37 şehir ve kasaba, 6447 köy, 3759 mezraa, 256 çiftlik, 154 cemaat, 109 kıt'a zemin, 9 memleha, 1 firûze madeni, 447 kışlak ve yaylak, 10 imaret, 93 câmi, 216 mescit, 79 hamam, 1 ılıca, 35 medrese, 14 buk'a, 257 hankah ve zaviye, 1 kalenderhâne, 3 bedesten, 13 muallim-hâne, 17 kervansaray, 1129 dükkân, 12 boyahâne, 1 bozahâne, 158 kıt'a bağ ve bahçe, 86 değirmen, 43 kadı, 5 miralay, 86 zaim, 3810 sipahi, 46 dizdâr, 40 kethüda, 2335 kale muhafızı, 7 topçu, 2 azeb ağası, 1 kapudan, 1008 azeb neferi yazılmış ve 215.503 nefer mükellef tespit olunmuştur³⁹.

30 *Aynı defter*, s. 567-601.

31 *Aynı defter*, s. 603-684.

32 *Aynı defter*, s. 691-746.

33 *Aynı defter*, s. 755-784.

34 *Aynı defter*, s. 785-836.

35 *Aynı defter*, s. 838-866.

36 *Aynı defter*, s. 867-903.

37 *Aynı defter*, s. 904-937.

38 Ö. L. Barkan, Hadîs ve kadîm Rûm vilâyetlerini sayarken Sivas'ı harîç tutarak Tokat'ı zikretmektedir. Sonisa ve Niksar livâsından ise hiç bahsetmemektedir. Bk. «H. 933.934 (M. 1527-1528) tarihli mâli yılma ait bir bütçe örneği», *İktisat Fakültesi Mecmuası* (İFM), c. 15, sayı 1-4, İstanbul 1955, s. 261.

39 T. Gökbilgin, «..... Eyâlet-i Rûm», s. 55-56.

Öte yandan ilki 927-928 (1521-1522) tarihli olan⁴⁰ ve vilâyet ve sancak listelerini gösteren defterlerden Rûm eyâletinin gelişmesini takip etmek mümkün olmaktadır. Bu defterlere dayanılarak belli bir anda hangi sancakta kimin ne kadar hasla görevli bulunduğu kolayca anlaşılabilir ve bu bilgiler ışığında idâri düzenin işleyişi daha rahat takip olunabilmektedir⁴¹.

Topkapı Sarayı Arşivi'nde tahminî olarak 1521-1530 tarihleri arasında tanzim edilen dört adet defter bulunmaktadır⁴². Biz defterlerin tarihlerinin birbirlerine çok yakın olması dolayısıyla, bunlardan bir tanesine ve daha önce yayınlanmamış olanına göre Rûm eyâletinin durumunu ortaya koyacağız.

Tahminî olarak 932/1526 tarihli bu defter⁴³ şu ifadelerle başlamaktadır. «Defter-i elviye-i memâlik-i ma'mure alâ sebîlü't-tafsîl». Bu ifadeden defterin Osmanlı Devleti'nin bütün sancaklarını ihtiva ettiği anlaşılabilir. Nitekim devamla «Tafsîl-i memâlik-i mahrûse-i padişâhî ve ekâlîm-i mahmiyye-i şehinsâhîden Rûmîli'nde ve Anadolu'da ve vilâyet-i Karaman ve Rûm'da ve diyâr-ı Şamiyye ve Mısriyye ve Diyarbekir'de ve vilâyet-i Dulkadıriyye'de vaki olan beylerbeyilerin ve sancakbeğlerin esâmisi ve avâtîf-ı aliyye-i hâkânîden ihsan olunan dirlikleri ve yaya ve müsellem sancaklarının dahi tafsili ile defteridir.» denilmek suretiyle bu husus daha açık bir şekilde ortaya konmaktadır. Daha sonra Rumili, Anadolu ve Karaman eyâletlerini müteakip Eyâlet-i Rûm ile ilgili bilgilere geçilmektedir. Buna göre 1526 tarihinde Rûm eyâletinin sancakları, görevlileri ve bunların hasları şu şekildedir⁴⁴:

40 TSA, D. 9772. Bu defter Ö. L. Barkan tarafından neşredilmiştir. Buna göre mezkur tarihte Rûm eyâleti Amasya, Sivas, Çorum, Canik ve Karahisar-ı Şarkî sancaklarından müteşekkîl idi. Bk. *a.g.m.*, s. 303-307.

41 Nitekim İ. M. Kunt «*Sancaktan Eyâlete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerâsı ve İl idâresi*, (İstanbul 1978) isimli eserini yazarken temel kaynak olarak bu defterleri kullanmıştır.

42 Daha önce de belirttiğimiz gibi bu defterlerden ilki (TSA, D. 9772) Ö. L. Barkan; 933/1527 tarihli diğer defter (TSA, D. 5246) ise İ. M. Kunt tarafından neşredilmiştir. Bk. *Sancaktan Eyâlete*, s. 125-132.

43 TSA, D. 10057, s. 1-10.

44 *Aynı defter*, s. 3-4.

<i>Sancağı</i>	<i>Kimin tasarrufunda olduğu</i>	<i>Hasılat (akçe)</i>
Sivas	Yakub Bey	1.000.000
Amasya	Koçi Bey	400.000
Çorum	Sinan Bey	153.000
Canik	Sarrac Ali Bey	150.000
Karahisar-ı Şarki	Mustafa Bey v. Bıyıklu Mehmed Bey	206.000 ⁴⁵
Bayburd	İdris Bey v. Ömer Bey	305.000
Kemah	Faik Bey ⁴⁶	419.000
Malatya	İskender Bey v. Yularkısdı Sinan Bey	450.000
Divriği ve Darende	Mehmed Bey v. Sinan Paşa	188.000
Gerger ve Kahta	Başbüyük Mehmed Bey	470.000
Trabzon	İskender Bey	500.000

1526-1527 tarihli deftere göre Rûm beylerbeyliği içinde gösterilen Bozok sancağı⁴⁷ ise bu defterde ve daha sonraki 1529-1530 tarihli defterde Karaman beylerbeyliği içerisinde yer almıştır⁴⁸.

Bu arada Hadîs Rûm vilâyetleri içerisinde yer alan Trabzon ve Malatya gibi birbirinden çok uzak vilâyetlerin aynı beylerbeyliğe bağlanmaları, pratikte bazı güçlükler doğurabileceği sebebiyle bu sancaklar değişik idarî taksimat altına alınmıştır. Nitekim Malatya ve tevabii Dulkadır eyâletine⁴⁹, Karahisar-ı Şarkî, Kemah, Bayburd ve Trabzon'da 942/1535 yılında teşkil edilen Erzurum beylerbeyliğine⁵⁰ bağlanmıştır. Bu sancaklardan Malatya, Bozok, Trabzon ve Karahisar-ı Şarkî zaman zaman Rûm eyâleti-

45 1526-1527 tarihli belgede de Mustafa Bey'in hassı aynı miktar iken (TSA. D. 5246), İ. M. Kunt, «Sancaktan Eyâlete» isimli eserinde bunu yanlışlıkla 250.000 olarak göstermiştir.

46 Faik Bey'in yanına vefat ettiği şerhi düşülmüştür. Hemen ertesi yıl düzenlendiği tahmin edilen bir deftere göre ise sancak beyi Üveys Bey olarak zikredilmektedir. Bk. TSA, D. 8303.

47 TSA, D. 5246

48 TSA, D. 10057; TSA, D. 8303.

49 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 52.

50 D. Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilâtı Kuruluş ve Genişleme Devri (1536-1566)*, Erzurum 1972, Yayınlanmamış doktora tezi, s. 17 v.d.

ne yeniden bağlanmışlarsa da Trabzon ve Karahisar-ı Şarkî 970/1562-1563 yılından itibaren kesin olarak ayrılmıştır⁵¹.

Malatya ve Bozok sancakları ise vilâyeti Rûm'a tabi iken görülen lüzum ve yapılacak bir hizmet için Dulkadir eyâletine bağlanmıştı. Ancak bu durumda Eyâlet-i Rûm'da kalan zeâmet ve timarlılar ile hizmete gidilmek kâfi gelmiyeceğinden bu iki sancak 12 Şaban 967/8 Mayıs 1560 tarihli bir hükümle tekrar Rûm vilâyetine bağlandı⁵².

982-992/1574-1584, yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî taksimatını gösteren bir rûûs defterinde⁵³ «Elviye-i Rûm» başlığı altında bu beylerbeyliğin sancakları şu şekilde sıralanır.

Livâ-i Sivas ⁵⁴	Mahmud Paşa	908.088
Livâ-i Amasya ⁵⁵	Sinan Bey	250.000
Livâ-i Bozok ⁵⁶	Çerkes Bey	
Livâ-i Çorum ⁵⁷	Mahmud Bey	290.382
Livâ-i Arabkir ⁵⁸	Mustafa Bey	200.000
Livâ-i Divriği ⁵⁹	Ali Bey	234.126
Livâ-i Canik ⁶⁰	Semender Bey	207.124

Bu arada Malatya ve Samsad livâları da Rûm beylerbeyliği listesi arasında zikredilmiş ise de bunlardan birincisinin üzerine «tâbi Dulkadriye» diğerinin ise «tâbi Diyarbekir» ifadeleri şerh düşülmüştür⁶¹. Burada 967/1560 tarihinde son olarak Rûm bey-

51 T. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 52.

52 BA, *Mühimme* 4, s. 69; Ayrıca bk. 5 Zilkade 967/28 Temmuz 1560 tarihli hüküm, BA, *Mühimme* 4, s. 108.

53 BA, Kamil Kepeci, *Rûûs*, nr. 262, s. 52.

54 *Aynı defter*, s. 52, 21 Receb 984/14 Ekim 1576.

55 *Aynı defter*, s. 52, 24 Zilkade 983/24 Şubat 1576.

56 *Aynı defter*, s. 52, 992/1584, hasılı belirtilmemiştir.

57 *Aynı defter*, s. 53, 985/1577-1578.

58 *Aynı defter*, s. 53, 985/1577-1578.

59 *Aynı defter*, s. 54, 982/1574-1575.

60 *Aynı defter*, s. 54, 984/1576-1577.

61 BA, Kamil Kepeci, *Rûûs*, nr. 262, s. 53-54.

lerbeyiliğine bağlandığını gördüğümüz Malatya sancağının 982/1574 tarihinden evvel tekrar Dulkadriye beylerbeyiliğine bağlandığı anlaşılmaktadır⁶². Daha önce Rûm beylerbeyiliğine bağlandığını hiç görmediğimiz Samsad sancağı ise 982/1574 tarihinden bir müddet önce böyle bir uygulamaya tabi tutulmuş olabilir⁶³.

XVI. yüzyılın sonunda yedi sancaktan ibaret gördüğümüz Rûm beylerbeyiliği bu statüsünü XVII. yüzyılda da devam ettirmiştir. Nitekim bu yüzyılda arşivlerde bulunan ve Osmanlı Devleti'ndeki idârî taksimâtı gösteren çeşitli defterler yanında devlet görevlilerinin hazırlamış olduğu risâleler de mevcuttur. Bunlar arasında Defter-emini Ayn-i Ali Efendi'nin 1018 (1609) târihinde kaleme almış olduğu risâle en önemlisidir⁶⁴. Ayn-i Ali Efendi, risâlesini kaleme alırken, defter emini olmanın verdiği imkânlardan faydalanarak, timarlara ait muamelelerin yapıldığı resmî kayıtları, ehliyet ve selâhiyetle değerlendirmiştir. Onun ayrıca 1560-1580 tarihleri arasındaki arazi tahrirlerine göre tertip ve tanzim edilmiş olan timar icmâl defterleri ile Topkapı Sarayı'nda bulunan sancak listeleri şeklindeki defterlerden faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Ayn-i Ali Efendi risâlesine göre Eyâlet-i Rûm yedi sancaktır. Defter kethüdası ve timar defterdârı vardır. Buna göre eyâletin sancakları has ve cebelü miktarları ile şu şekildedir⁶⁵:

	<u>Hasulât (akça)</u>	<u>Cebelü</u>
Livâ-i Sivas -Paşa sancağı-	900.000	180
Livâ-i Amasya -has-	300.000	60
Livâ-i Çorum	355.300	70
Livâ-i Bozok	300.270	60
Livâ-i Divriği	250.362	50

62 *Aynı defter*, s. 194.

63 Her ne kadar Rûm eyâlet-i kısmında «Livâ-i Samsad, tabi Diyarbekir» ifadesi yer almakta ise de Samsad livâsı da Dulkadriye sancakları arasında zikredilmiştir. Bk. BA, Kamil Kepeci, *Rûûs*, nr. 262, s. 194.

64 Ayn-i Ali Efendi, *Kavânin-i Âl-i Osman der-hulâsa-i mezâmîn-i defter-i divân* (T. Gökbilgin nşr.), İstanbul 1979.

65 *Aynı risâle*, s. 22-23.

	<i>Hasılât (akça)</i>	<i>Cebelü</i>
Livâ-i Canik	200.720	40
Livâ-i Arabkir	210.000	42
Zeâmet-i Kethüda	80.200	16
Defterdâr-ı timar	62.558	12
Toplam	2.659.420	531

Yine Ayn-i Ali Efendi'nin verdiği bilgiye göre Rûm eyâletinde 109 zeâmet, 3021 timar olmak üzere toplam 3130 kılıç ve cebelüleri ile beraber 9000 asker bulunmaktadır⁶⁶. Rûm vilâyeti'nin akça olarak senelik genel hasılât toplamı ise 13.187.320 idi. Eyâletteki zeâmet ve timarların livâlara dağılışı şu şekildedir⁶⁷.

	<i>Zeâmet</i>	<i>Timar</i>
Livâ-i Sivas	47	928
Livâ-i Amasya	19	429
Livâ-i Çorum	16	222
Livâ-i Bozok	22	731
Livâ-i Divriği	2	210
Livâ-i Canik	7	347
Livâ-i Arabkir	2	153
Toplam	109	3021
		109
Genel toplam		3130

Daha sonra XVII. yüzyılda Ayn-i Ali Efendi ve olduğu gibi 1039-1041/1629-1632 tarihli bir defter⁶⁸ ile aynı tarihleri ihtivâ

66 Ayn-i Ali Efendi Risâlesi, s. 51; Krş. için bk. Kâtip Çelebi, *Cihân-nümâ*, Süleymaniye ktb., İstanbul 1145, s. 622.

67 Ayn-i Ali Efendi Risâlesi, s. 51-52.

68 BA, Cevdet Dahiliye nr. 6095, s. 43-44. Bu defter Şerafettin Turan tarafından neşredilmiştir. Bk. XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimâtı, *Atatürk Üniversitesi Yıllığı*, Erzurum 1961, s. 201-232.

eden ve bu defterden farklı bir bilgi bulunmayan diğer bir defter⁶⁹ ve 1064/1653 tarihlerine ait olmak üzere Sofyalı Ali Çavuş ve Mustafa b. Mustafa'nın düzenlemiş oldukları risâlelerde⁷⁰ eyâlet-i Rûm; Sivas, Amasya, Çorum, Bozok, Canik, Divriği ve Arabkir olmak üzere hep yedi sancaktır. Mustafa b. Mustafa'nın düzenlediği 1635 tarihli bu son deftere göre Rûm eyâleti, eyâlet-i Sivas başlığı altında verilmiş olup, yedi sancakta toplam 3937 kılıç ve cebelüleriyle birlikte 8000 asker mevcuttu⁷¹.

Eyâlet-i Rûm'un bu durumunu hemen hemen XIX. yüzyıla kadar muhafaza ettiği görülmektedir. Nihâyet 1280/1863 yılında Eyâletler statüsünün kaldırılarak vilâyetler teşkilâtının tatbikine başlanılmasıyla kurulan Sivas vilâyeti Sivas, Amasya, Tokat ve Şebinkarahisar sancaklarına ayrılmıştır⁷².

69 BA, Kamil Kepeci, *Rûûs* 266, s. 57-59. Bu deftere göre 1632-1641 yıllarında Osmanlı İdâri düzeni hakkında bk. İ. M. Kunt, *Sancaktan Eyâlete*, s. 182-198.

70 Hamid Hadzıbegic, *Rasprava Ali Causa in Sofice o Timarskoz Organizaciji u XVII. Stoljeco*, Glasnik, II (Sarayevo 1947), s. 139-205; İ. Şahin, «Timar sistemi hakkında bir risâle», *Tarih Dergisi*, sayı 32, İstanbul 1979, s. 905-935.

71 İ. Şahin, *a.g.m.*, s. 914.

72 Besim Darkot, «Sivas», *İA*, c. X, s. 574; T. Gökbilgin, «Tokat», s. 410.